

**Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden**

Secretariaat:
Postbus 40184
8004 DD ZWOLLE
telefoon: 038-4572401
telefax: 038-4572399
mh.mudde@mindef.nl

VERSLAG

Vijfendertigste vergadering Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden van 19 april 2010

Aanwezig:

Dhr. P. Adema (voorzitter)	Gedeputeerde Provincie Fryslân
Dhr. M. Van Asperen	Wethouder gemeente Menaldumadeel
Mevr. A. Boersma	Omwonenden Tytsjerksteradiel
Mevr. L.J. Diks	Wethouder gemeente Leeuwarden
Kol A. Den Drijver	Commandant Vliegbasis Leeuwarden
LtKol Mr. H. Faber	Commando Luchtstrijdkrachten Hoofd Bureau Geluidhinder
Dhr. J.S. Keizer	Wethouder Gemeente Leeuwarderadeel
Mevr. S. Van Lieshout	Milieuplatform Leeuwarden
Maj G. E. Van der Meijden	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging
Dhr. drs. M.H. Mudde (secretaris)	Dienst Vastgoed Defensie Directie Noord
Maj K. F. Regnery	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Staf Voorlichting
Mevr. H. Rijpstra	Wethouder Tytsjerksteradiel
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân
Dhr. K.D. Stormer	Omwonenden Leeuwarden
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menaldumadeel
Dhr. G.F.J. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel
6 belangstellenden	

Afwezig:

Dhr. P.J. Van den Brink	VROM Inspectie (wordt niet vervangen)
Mevr. G. Van Delft-Jaasma	Burgemeester Gemeente Menaldumadeel (wordt vervangen door dhr. Van Asperen)

1. **Opening:**
De voorzitter heet de aanwezigen welkom en opent de vergadering.
2. **Mededelingen:**
De secretaris doet mededeling van de berichten van verhindering. De agenda en alle overige vergaderstukken zijn toegezonden met brief van 31 maart 2010. Dat is een week eerder dan tot dusver gebruikelijk was. Dit is gedaan naar aanleiding van de inbreng van mevr. Tigchelaar tijdens de vorige vergadering. Ook de advertentie is een week eerder geplaatst in de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad. In de advertentie is de website genoemd, waarop voortaan alle vergaderstukken zijn geplaatst.
Uitgereikt zijn de volgende stukken:
 - Brief van de Staatssecretaris van Defensie van 6 april 2010 aan de Tweede Kamer met informatie betreffende lopende JSF-zaken (*bijgevoegd als nr. LW/10.36/3 bij dit verslag*).
 - De klachtenrapportage betreffende maart 2010 (*bijgevoegd als nr. LW/10.36/5a bij dit verslag*).Deze stukken zullen worden geagendeerd voor de volgende vergadering.
3. **Suggesties voor te bespreken onderwerpen.**
Er wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om aanvullende agendapunten aan te dragen.

4. **Inventarisatie gesprekspunten publiek.**

De voorzitter vraagt of er op de publieke tribune personen zijn die bij een van de agendapunten het woord wensen te voeren. Dit is niet het geval.

5. **Verslag vorige vergadering.**

Het verslag van de op 23 november 2009 gehouden vierendertigste vergadering van de commissie (toegezonden als *nr.LW/09.35/1*) wordt vastgesteld met de volgende wijziging:

Blz. 7, ag.pt. 14, 10 regel: "2010" moet zijn: "2011"

Naar aanleiding van het verslag wordt het volgende opgemerkt:

* Blz. 2, ag.pt.5, 41^e regel: **Dhr. Keizer** vraagt naar aanleiding van de door mevrouw Haites gestelde vraag of inmiddels bekend, is wanneer het luchthavenbesluit van de vliegbasis Leeuwarden in werking treedt. **Dhr. Faber** antwoordt dat die datum nog niet bekend is. (*Noot secretaris: Gemeente Leeuwarden heeft hierover ook schriftelijk navraag gedaan bij de Directie Noord van de Dienst Vastgoed Defensie. De betreffende correspondentie is ter informatie bijgevoegd als bijgevoegd als nr. LW/10.36/4a en nr. LW/10.36/4b bij dit verslag.*)

* Blz. 6, ag.pt.11. **Dhr. Faber** merkt op dat is vastgesteld dat door een storing in de software de rapportage jaarberekening vliegbasis Leeuwarden over 2008 gecorrigeerd dient te worden. **Dhr. Verf** vraagt wat er fout is gegaan. **Dhr. Faber** antwoordt dat het Ministerie van VROM in het kader van de tweede lijns handhaving heeft geconstateerd dat abusievelijk een aantal vliegbewegingen niet zijn meegenomen in de berekening. Dit zal worden gecorrigeerd, waarna de aangepaste rapportage opnieuw zal worden aangeboden aan de commissie.

* Blz 7, ag.pt. 14, 10 regel: **Dhr. den Drijver** deelt mede dat inmiddels is besloten het driejaarlijkse NAVO-examen in 2012 af te nemen.

6. **Lijst van aandachts- en actiepunten** (*nr. LW/09.34/2*).

De voorzitter stelt de aandachts- en actiepunten aan de orde, voor zover deze niet zijn afgedaan c.q. zijn geagendeerd zijn voor deze vergadering:

* Punt 1: Voorlichtingsbrochure COVM

Dhr. Faber deelt mede dat de brochure gereed is en momenteel bij de drukker ligt. De brochure zal worden verspreid via de betreffende gemeenten en Staf Voorlichting van de Vliegbasis. **Dhr. Verf** vraagt of de folders ook aangeboden worden aan de diverse buurthuizen. **Dhr. Faber** antwoordt dat het aan de gemeenten is om de verdere verspreiding te verzorgen. Op voorstel van de voorzitter zal in de aanbiedingsbrief aan de gemeenten wel worden voorgesteld de folders behalve in de gemeentehuizen tevens in de buurthuizen aan te bieden aan het publiek.

* Punt 5: Voorlichtingsbrochure vliegbasis Leeuwarden

Mevr. Regnery deelt mede dat deze brochure op dit moment eveneens wordt gedrukt.

* Punt 6: Normering Kosteneenheid/Ontwikkeling Europese Norm

Dhr. Verf wijst er op dat de Nieuwe Regeling Burger en Militaire Luchthavens op 16 december 2008 door de Tweede Kamer is aangenomen, stelt dat binnen twee jaar daarna de nieuwe Europese geluidhinder norm ingevoerd dient te worden en vraagt naar de stand van zaken. **Dhr. Faber** antwoordt dat destijds slechts gesteld is dat binnen twee jaar de norm ingevoerd *kan* worden. Er is geen verplichting. Zodra het daadwerkelijk mogelijk is zal de norm worden ingevoerd. Maar zover is het nog niet.

* Punt 7a: Simulator vergelijking F16 en F35

Dhr. den Drijver merkt op dat hij bij het projectbureau opvolging F16 navraag heeft gedaan. Daaruit is gebleken dat het NLR nog werkt aan de simulator en dat niet bekend is wanneer deze gereed is. **De voorzitter** merkt op dat gelet op het uitstel van de besluitvorming over de opvolging van de F16 er ook nog wel de nodige tijd is.

* Informatie over grondgebonden geluid F-35

Dhr. den Drijver zet uiteen dat er op dit moment nog niets te zeggen valt over het grondgebonden geluid van de F35. Dit is volledig afhankelijk van het nog te ontwikkelen onderhoudsconcept. Er zal nog dienen te worden bepaald hoe vaak en waar het proefdraaien dient plaats te vinden.

7. **Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken.**

- 7.1 Brief Directie Ruimte, Milieu en Vastgoed van 6 januari 2010 betreffende goedkeurig begroting 2009 (*toegezonden als nr. LW/010.35/7*).
- 7.2 Brief Directie Ruimte, Milieu en Vastgoed van 24 maart 2010 betreffende goedkeurig begroting 2010 (*toegezonden als nr. LW/010.35/8*).

Besloten wordt deze brieven voor kennisgeving aan te nemen.

8. **Opvolging F-16**

- 8.1 Brief Provincie Fryslân aan Staatssecretaris van Defensie van 11 december 2009 met verzoek om second opinion betreffende het NLR-rapport F-35 Geluidcontouren (*toegezonden als nr. LW/09.35/3*).
- 8.2 Brief Staatssecretaris van Defensie aan Provincie Fryslân van 23 december 2009 betreffende de validatie van het NLR-rapport F-35 Geluidcontouren (*toegezonden als nr. LW/09.35/4*).
- 8.3 Brief Staatssecretaris van Defensie aan Voorzitter van de Tweede Kamer van 22 februari 2010 met reactie op vragen over de informatie over de geluidbelasting van de JSF (*toegezonden als nr. LW/10.35/5*).
- 8.4 Brief Staatssecretaris van Defensie aan Voorzitter van de Tweede Kamer van 11 maart 2010 met reactie op de brief van G.Veldman en G.Verf (*toegezonden als nr. LW/10.35/6*).

De voorzitter zet naar aanleiding van deze correspondentie uiteen dat de provincie Fryslân, zoals afgesproken tijdens de vorige vergadering van de commissie de Staatssecretaris van Defensie per brief heeft gevraagd om een second opinion uit te voeren naar het NLR-rapport betreffende de verwachte geluidsbelasting van de F-35 en de over dit rapport gestelde vragen. Op deze brief heeft de Staatssecretaris positief geantwoord, waarna er overleg is gevoerd over het daartoe te benaderen instituut. In dat verband is een bezoek gebracht aan het RIVM. Vastgesteld is dat het RIVM voldoet aan de gestelde eisen ten aanzien van onafhankelijkheid en deskundigheid. Aanvankelijk was er daarbij nog wel een probleem dat het RIVM geen toegang zou kunnen krijgen tot de gerubriceerde gegevens van de Amerikanen. Dit probleem is na een contact tussen de voorzitter en de Staatssecretaris opgelost. Voorts is afgesproken dat Defensie 50% van de kosten van het RIVM voor zijn rekening neemt. **De voorzitter** spreekt zijn waardering uit over de constructieve opstelling van Defensie. Hij deelt voorts mede dat binnenkort een werksessie zal worden gehouden met deskundigen van Defensie, RIVM en regio om de uitgangspunten van de uit te voeren validatie vast te stellen.

Dhr. Verf merkt op dat hij ook blij is met de positieve opstelling van Defensie. Hij constateert dat er sprake is van een ommezwaai van een afhoudende naar een oplossingsgerichte opstelling. Desgevraagd geeft **dhr. Slotegraaf** de laatste stand van zaken van de voorbereiding van de opdracht aan het RIVM. Er is een gesprek geweest tussen technische specialisten van de regio en Defensie. Er is overeenstemming met Defensie over het offerteverzoek aan het RIVM. Binnenkort zal een en ander worden besproken met gemeenten en omwonenden.

De voorzitter gaat voorts in op de uitgekomen rapporten van de ambtelijke werkgroepen inzake de brede heroverweging van de overheidsuitgaven. Naar aanleiding van deze rapporten zijn er in de diverse media berichten verschenen over een mogelijke sluiting van de vliegbasis Leeuwarden. **De voorzitter** stelt vast dat in geen van de rapporten, noch in de rapporten betreffende strategische verkenningen van de toekomst van de Nederlandse Krijgsmacht, het scenario van sluiting van de vliegbasis Leeuwarden wordt genoemd. Wel is een van de scenario's dat mogelijk een van de twee F16 bases (Volkel of Leeuwarden) gesloten zou kunnen worden als er besloten zou worden een kleiner aantal JSF's te bestellen. **De voorzitter** voegt daar aan toe dat bij dat scenario tevens is gesteld dat de geluidszone van de overblijvende vliegbasis dan vergroot zou dienen te worden. Hij merkt in dat verband op dat de geluidhinderproblematiek van de beide genoemde vliegbases vergelijkbaar is. Het feit Friesland de geluidhinder van de JSF aan de orde heeft gesteld doet daar niets aan af. Hij benadrukt dat niet het onjuiste beeld dient te ontstaan dat de omgeving van de vliegbasis Leeuwarden op dit punt lastiger is dan de omgeving van de vliegbasis Volkel.

Mevr. Rijpstra sluit zich hierbij aan. Zij stelt dat in de COVM vliegbasis Leeuwarden nooit door iemand is aangedrongen op sluiting van de vliegbasis. Zij verbaast zich dan ook over het feit dat kennelijk de indruk bestaat, dat de omgeving van de vliegbasis Leeuwarden veel zou klagen. **De voorzitter** merkt op dat de provincie een vergelijking heeft gemaakt van de klachtenrapportages van de vliegbases Leeuwarden en Volkel. Het blijkt dat de aantallen klachten per jaar voor beide bases vergelijkbaar zijn. **Dhr. Verf** plaatst die constatering tegen de achtergrond van het feit dat op de vliegbasis Leeuwarden in tegenstelling tot Volkel diverse grote internationale oefeningen (FWIT, Frisian Flag en Wapeninstructeurs) worden gehouden. Het in de Telegraaf geschetste beeld dat men in Friesland lastiger is dan in Brabant is volgens hem dan ook onjuist.

Dhr. Keizer dringt er op aan dat inzicht wordt verkregen in de afgeleide werkgelegenheid van de vliegbasis.

De voorzitter antwoordt dat dit onderwerp de aandacht heeft van het College van Gedeputeerde Staten. GS heeft uitgesproken dat het van belang is een lobby op te zetten richting de Haagse politiek (met name de onderhandelaars van de nieuwe coalitie). In dat verband zal de directe en indirecte werkgelegenheid van de vliegbasis Leeuwarden en de relatief grote betekenis voor de regionale economie een belangrijk gegeven zijn. De voorzitter wijst er in dat verband op, dat de veerkracht van de Brabantse economie veel groter is dan die van Fryslân. Desgevraagd antwoordt **dhr. den Drijver** dat hij geen gegevens heeft betreffende de absolute omvang van de afgeleide werkgelegenheid van de vliegbasis Leeuwarden. **Dhr. van der Meijden** wijst er op dat enige jaren geleden in het kader van de sluiting van de qua omvang vergelijkbare vliegbasis Twenthe door de Kamer van Koophandel een berekening is gemaakt, die uit kwam op 2300 personen. **De voorzitter** zal hier navraag naar laten doen. **Dhr. Stormer** vraagt of Defensie in dat verband ook wat kan betekenen, aangezien het open blijven van de vliegbasis Leeuwarden toch ook in het belang van Defensie is. **Dhr. den Drijver** antwoordt dat er voor Defensie geen sprake is van een afweging tussen twee vliegbases. De Luchtmacht heeft minimaal 2 vliegbases voor jachtvliegtuigen nodig om te kunnen opereren. Hij wijst er in dat verband op dat bijvoorbeeld bij slechte weersomstandigheden uitgeweken moet kunnen worden naar een andere basis met faciliteiten voor jachtvliegtuigen. Zo zijn bijvoorbeeld vorige week 3 F16's van de vliegbasis Volkel uitgeweken naar de vliegbasis Leeuwarden. **De voorzitter** stelt dat al deze argumenten ingebracht zullen worden, maar dat het primaat bij de landelijke politiek ligt.

Mevr. Diks waarschuwt er voor dat de regio niet te veel in de verdediging moet gaan, terwijl er feitelijk nog geen aanleiding voor is. Door het veelvuldig communiceren over dit onderwerp kan de regio de discussie over de sluiting van de vliegbasis Leeuwarden ook over zich afroepen. **Dhr. den Drijver** sluit zich hierbij aan en stelt dat op dit moment de sluiting van de vliegbasis slechts in krantenartikelen aan de orde is. **De voorzitter** antwoordt dat ook gereageerd wordt op de door hem genoemde rapporten. Daarbij zal de provincie zich beperken tot een weergave van de feiten. **Dhr. Faber** waarschuwt voor het trekken van een vergelijking tussen de geluidhinder van de vliegbasis Volkel en Leeuwarden. Daarvoor is de taakopdracht van beide velden te verschillend. **De voorzitter** reageert hierop door te stellen dat de politiek die vergelijking mogelijk wel zal maken. In dat verband is het van belang dat het onjuiste beeld dat in de media is geschilderd over de geluidhinderbeleving in Fryslân wordt gecorrigeerd.

9. **Klachtenbehandeling.**

9.1 **Klachtenoverzicht Staf Voorlichting vliegbasis Leeuwarden.**

* **Overzicht november 2009 (toegezonden als nr. LW/10.35/9a)**

Dhr. Verf stelt vast dat een verhoudingsgewijs groot aantal (24 van de 31) klachten betrekking hadden op het avondvliegen. **Mevr. Boersma** merkt op dat een klacht die zij in maart 2009 heeft ingediend betreffende een F16 met motorproblemen niet is geregistreerd. Evenmin is zij teruggebeld, zoals wel was afgesproken.

Mevr. Regnery zegt toe dit uit te zullen zoeken. **Dhr. van Asperen** wijst naar aanleiding van het opgenomen overzicht betreffende de overige maanden er op dat met name in de maanden april en juni veel klachten zijn ingediend en vraagt of dat kan worden verklaard. **Dhr. den Drijver** antwoordt dat in april de oefening Frisian Flag is gehouden en in juni Amerikaanse vliegtuigen op bezoek waren.

* **Overzicht december 2009 (toegezonden als nr. LW/10.35/9b)**

Dhr. Verf wijst er op dat op 7 december door inwoners van Dronrijp binnen 3 minuten 3 klachten zijn ingediend en vraagt of er toen iets afwijkends heeft plaatsgevonden. **Dhr. den Drijver** antwoordt dat daar navraag naar gedaan is bij de verkeersleiding, maar dat niets bijzonders is geconstateerd. **Dhr. van der Meijden** vult aan dat de in de rapportage genoemde tijdstippen het moment van indiening van de klacht betreffen. De gebeurtenis waarover wordt geklaagd kan op een ander moment hebben plaatsgevonden. **Dhr. Verf** vindt het een goede zaak dat bij een klacht op 8 december onomwonden is gesteld dat een vlieger waarschijnlijk de bocht iets te ruim heeft genomen. Tot slot merkt hij op dat er de laatste jaren sprake lijkt te zijn van een licht dalende tendens in het aantal klachten. Het uitgereikte overzicht over de maand maart doorkruist dat beeld helaas weer enigszins.

* **Overzicht januari 2010 (toegezonden als nr. LW/10.35/9c)**

Dhr. Verf merkt op dat, ondanks het feit dat twee weken avondvliegen heeft plaatsgevonden, het aantal klachten slechts 4 bedroeg.

* **Overzicht februari 2010 (toegezonden als nr. LW/10.35/9d)**

Dhr. van Asperen is het opgevallen dat verhoudingsgewijs veel klachten worden ingediend door inwoners van Dronrijp. Hij vraagt of daar een oplossing voor mogelijk is. **Dhr. van der Meijden** antwoordt dat een aantal jaren geleden een werkgroep van de COVM heeft gezocht naar mogelijkheden om de routes iets te verleggen. De conclusie was echter dat binnen de huidige geluidszone slechts een beperkt aantal vliegbewegingen zodanig kan worden verlegd dat Dronrijp wordt ontzien.

Dhr. Keizer merkt naar aanleiding van de in het overzicht opgenomen lijst met dorpen op dat de gemeente sinds 2009 is overgegaan op de Friese benamingen. **Mevr. Rijpstra** merkt op dat dat in de gemeente Tytsjerksteradiel al 20 jaar het geval is.

9.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten.

Bij het secretariaat zijn geen afschriften van schriftelijke klachten of de afdoening daarvan ontvangen.

10. Vliegbaanregistratie

De door het Bureau Geluidhinder, Zonering en Rapportering opgestelde jaarrapportage betreffende de in 2009 uitgevoerde vliegbaanregistratie (*toegezonden met nr. LW/10.35/10*) geeft geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

11. Informatie over gebruik vliegbasis

Dhr. Den Drijver geeft een opsomming van de activiteiten van de vliegbasis Leeuwarden in de afgelopen en de komende periode. Het opstarten van het demonstratie-seizoen is dit jaar in Amerika gedaan. Het betreft het overgeven/overnemen van het demovliegen aan/door de nieuwe vlieger. **Dhr. Verf** vraagt of dat vanwege de geluidhinder in Amerika is gedaan. **Dhr. den Drijver** antwoordt dat dat een van de redenen was. Daarnaast spelen de gunstige weersomstandigheden aldaar een rol, alsmede het feit dat de Luchtmacht momenteel relatief veel F-16 twee-zitters heeft gestationeerd in de Verenigde Staten.

De in verband met de aswolven van de vulkaanuitbarsting op IJsland tijdelijk gestaakte oefening Frisian Flag zal op 20 april worden hervat, zij het dat de oefeningen alleen overdag zullen plaatsvinden.

Dhr. Verf heeft de indruk dat bij de oefening Frisian Flag sneller dan gebruikelijk boven Cornjum en Jelsum naar het Noorden wordt afgebogen. **Dhr. Keizer** bevestigt dat beeld, met name bij het formatievliegen lijkt het alsof de achterste vliegers eerder afbuigen om de anderen in te halen. **Dhr. van der Meijden** acht dit onwaarschijnlijk, omdat de vliegers het eerste stuk na de start op instrumenten vliegen. Het is wel zo dat het de afgelopen periode mooi weer geweest is. Dan kunnen de vliegers het instrumentvliegen na het bereiken van een bepaalde hoogte overgaan op het vliegen op zicht. Maar dan is men in principe Stiens al voorbij. Hij sluit niet uit dat het in een incidenteel geval eerder is gedaan. **Dhr. van Asperen** wijst erop dat op de oefening veel spotters afkomen die met onjuist geparkeerde auto's de nodige overlast veroorzaken en vraagt of daar vanuit Defensie toezicht op is. **Dhr. van der Meijden** antwoordt dat dit een aangelegenheid is voor gemeente en politie, aangezien het de openbare orde betreft.

Dhr. den Drijver vervolgt met de mededeling dat na de oefening Frisian Flag een twaalfstal vliegtuigen van de vliegbasis Leeuwarden voor een periode van 8 weken in Canada zullen oefenen. Begin mei zal de wapeninstructeurs cursus van start gaan. Tot aan de zomervakantie zal die plaatsvinden vanaf de vliegbasis Leeuwarden. Dit jaar zal voor het eerst het tweede, na de zomervakantie uit te voeren, deel van de oefening in het Portugal plaatsvinden. Eind november komen de Nederlandse vliegtuigen dan weer terug. Het avondvliegen zal eind oktober beginnen.

12. Rondvraag

Dhr. den Drijver deelt mede dat dit zijn laatste COVM-vergadering is geweest. De volgende keer zal zijn opvolger Kolonel J.D. Luyt deelnemen aan het overleg. Hij dankt de leden van de commissie voor de prettige samenwerking en de voorzitter voor de doortastende leiding. **De voorzitter** bedankt dhr. den Drijver voor de plezierige, open en constructieve wijze waarop hij zowel binnen als buiten de COVM heeft geopereerd. Tijdens de commando-overdracht volgende week zal hij dit, namens de commissie, nogmaals doen. Hij wenst dhr. den Drijver veel succes bij zijn nieuwe functie bij het projectbureau opvolging F16. Hij sluit niet uit dat hij hem in zijn nieuwe hoedanigheid nog eens zal benaderen.

13. Sluiting

De volgende vergadering van de commissie zal worden gehouden op 15 november, aanvang 16.00 uur. De voorzitter sluit de vergadering.